3.2. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України. Дія міжнародного права в національній правовій системі України

1. Основні джерела

Джерело	Що регулює
Конституція України	ст. 8, 9, 85, 106, 151
Закон України «Про міжнародні договори України» 2004 р.	укладення, виконання, дія, припинення договорів
Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.	загальні норми права міжнародних договорів
Закон України «Про правотворчу діяльність»	місце міжнародних договорів у правовій системі
Закон про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ 2006 року	застосування Конвенції та практики ЄСПЛ

Україна є учасницею Віденської конвенції 1969 року; для України вона набула чинності у 1986 році.

2. Що таке міжнародний договір України?

Міжнародний договір України — письмовий договір України з:

→ іноземною державою
→ іншим суб'єктом міжнародного права,

який регулюється міжнародним правом.

Назва значення не має:

договір = угода = конвенція = пакт = протокол тощо.

3. Види міжнародних договорів України

Вид	Хто укладає	Основні питання
Від імені України	Президент України або за його дорученням	політичні, мирні, територіальні, кордони, права людини, колективна безпека, військові питання

Від імені Уряду України	Кабінет Міністрів України або за його дорученням	економічні, торговельні, науково-технічні, гуманітарні тощо
Міжвідомчі	міністерства, ЦОВВ, інші уповноважені державні органи	питання в межах їхньої компетенції

4. Стадії укладення міжнародного договору

Загальна схема

Ініціатива
↓
Підготовка проєкту
↓
Переговори
↓
Прийняття тексту
↓
Встановлення автентичності тексту
↓
Підписання
↓
Надання згоди на обов'язковість
↓
Набрання чинності

5. Хто приймає рішення про переговори та підписання?

Договір	Хто приймає рішення
Від імені України	Президент України
Від імені Уряду	Кабінет Міністрів України
Міжвідомчий	у порядку, встановленому КМУ

Перед внесенням пропозицій щодо укладення договору проводиться юридична експертиза щодо відповідності проєкту Конституції та законам України.

6. Форми надання згоди на обов'язковість

Не тільки ратифікація!

Підписання

- ратифікація
- затвердження
- прийняття
- приєднання
- інший погоджений сторонами спосіб

Ратифікація

Ратифікація здійснюється:

Верховна Рада України → Закон України про ратифікацію

Текст договору є невід'ємною частиною закону.

7. Які договори обов'язково підлягають ратифікації?

Категорія	Ратифікація
Політичні, мирні	✓
Територіальні, про державний кордон	✓
Про права, свободи та обов'язки людини	✓
Загальноекономічні та загальнофінансові	✓
Окремі договори про позики та економічну допомогу	✓
Про участь у міждержавних об'єднаннях та системах колективної безпеки	✓
Про військову допомогу та перебування іноземних військ	✓
Про передачу історичних і культурних цінностей	✓
Про передачу об'єктів державної власності	✓
Для виконання яких треба змінити або прийняти закон	✓
Якщо ратифікацію прямо передбачає закон або сам договір	✓

Формула ЄДКІ

Якщо виконання договору потребує зміни закону → договір підлягає ратифікації.

8. Затвердження, прийняття, приєднання

Форма	Коли використовується
Затвердження	договір не потребує ратифікації, але вимагає затвердження
Прийняття	форма згоди на обов'язковість, передбачена договором
Приєднання	Україна стає учасницею вже укладеного договору

Приєднання / прийняття

Вид договору	Форма рішення
Потребує ратифікації	закон України
Від імені України, без ратифікації	указ Президента
Від імені Уряду, без ратифікації	постанова КМУ

9. Застереження до міжнародного договору

Україна може сформулювати застереження при:

→ підписанні
→ ратифікації
→ затвердженні
→ прийнятті
→ приєднанні.

Застереження допускається лише відповідно до міжнародного права та умов самого договору.

10. Коли договір набирає чинності?

Не плутати:

ратифікація ≠ автоматичне набрання чинності.

Договір набирає чинності для України:

після надання згоди на обов'язковість

- у порядку і строки, визначені самим договором.

Наприклад, договір може передбачати набрання чинності після:

- обміну ратифікаційними грамотами;
- передачі грамоти депозитарію;
- отримання останнього повідомлення про виконання внутрішніх процедур;
- конкретної дати.

11. Виконання міжнародних договорів України

Основний принцип:

pacta sunt servanda — договори повинні добросовісно виконуватися.

Ст. 26 Віденської конвенції:

кожний чинний договір є обов'язковим для його учасників і має добросовісно виконуватися.

Хто забезпечує виконання?

Суб'єкт	Функція
Міністерства та інші державні органи	виконують договори у своїй сфері компетенції
МЗС України	загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів
Україна	контролює також виконання договору іншими сторонами

12. Міжнародне право в правовій системі України

Стаття 9 Конституції України

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

13. Ієрархія

Запам'ятати схему

Конституція України
↓
міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана ВРУ
↓
закон України

↓

підзаконні нормативно-правові акти

Закон «Про правотворчу діяльність» прямо встановлює, що такі міжнародні договори мають вищу юридичну силу, ніж закони та підзаконні нормативно-правові акти.

14. Колізія «міжнародний договір — закон»

Правило

Якщо:

міжнародний договір встановлює правило А

а

закон України встановлює правило Б,

то:

застосовується міжнародний договір.

Але:

Конституція України має найвищу юридичну силу.

Тому:

Конституція > міжнародний договір > закон.

15. Договір суперечить Конституції України

Ст. 9 Конституції:

укладення міжнародного договору, який суперечить Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції.

Схема

Договір суперечить Конституції

↓

спочатку зміни до Конституції

↓
потім укладення договору

Не навпаки.

16. Конституційний контроль міжнародних договорів

Конституційний Суд України може перевіряти:

Що?	КСУ
Чинний міжнародний договір України	✓
Договір, внесений до ВРУ для надання згоди на обов'язковість	✓

Звернутися можуть:

- Президент України;
- щонайменше 45 народних депутатів;
- Кабінет Міністрів України.

17. Конвенція про захист прав людини та практика ЄСПЛ

В Україні суди застосовують:

Конвенцію про захист прав людини

- практику ЄСПЛ
  = як джерело права.

Це прямо встановлено ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ».

18. Припинення і зупинення договору

Різниця

Припинення	Зупинення
договір перестає діяти	дія тимчасово призупиняється
остаточний характер	тимчасовий характер
Україна звільняється від подальшого виконання	виконання не здійснюється протягом періоду зупинення

19. Хто припиняє або зупиняє дію договору?

Як надано згоду / який договір	Хто приймає рішення
Згоду надала ВРУ	ВРУ — законом
Договір від імені України, який не потребував згоди ВРУ	Президент — указом
Урядовий договір, затверджений Президентом	Президент — указом
Урядовий договір без згоди ВРУ / затвердження Президента	КМУ — постановою
Відповідні міжвідомчі договори	КМУ або встановлений ним порядок

Просте правило

Хто на відповідному рівні надав згоду / затвердив договір → той рівень влади вирішує питання його припинення або зупинення.

20. Міжнародно-правові підстави припинення договору

За Віденською конвенцією 1969 року:

Підстава	Суть
За положеннями самого договору	договір передбачає строк або порядок виходу
За згодою сторін	усі сторони погодили припинення
Денонсація / вихід	односторонній вихід, якщо допускається
Наступний договір	сторони уклали новий договір з того самого питання
Істотне порушення	суттєве порушення договору іншою стороною
Неможливість виконання	об’єктивна неможливість виконати договір
Докорінна зміна обставин	rebus sic stantibus — лише за суворих умов
Нова імперативна норма	виникнення нової норми jus cogens, якій договір суперечить

21. Наслідки припинення

Припинення:

звільняє Україну від подальшого виконання договору,

але:

не скасовує автоматично права, обов'язки та правове становище, які вже виникли внаслідок виконання договору до його припинення.

22. Наслідки зупинення

Під час зупинення:

Україна тимчасово не зобов'язана виконувати договір у відповідних відносинах.

Але Україна повинна:

утримуватися від дій, які перешкодили б поновленню дії договору.

23. Реєстрація міжнародних договорів

Дія	Хто / де
Реєстрація чинних договорів України	МЗС України
Реєстрація в ООН	Секретаріат ООН за поданням МЗС
Включення до державного реєстру	Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів

24. Головні пастки ЄДКІ

Твердження	Правильно?
Усі міжнародні договори ратифікує ВРУ	❌
Ратифікація — єдина форма згоди	❌
Підписання може бути формою згоди на обов'язковість	✓
Ратифікація завжди означає негайне набрання чинності	❌
Ратифікація здійснюється законом	✓
Міжнародний договір може мати перевагу над законом	✓
Міжнародний договір має перевагу над Конституцією	❌
Договір, що суперечить Конституції, можна ратифікувати, а потім змінити Конституцію	❌

Конвенція та практика ЄСПЛ застосовуються судами як джерело права	✓
Припинення і зупинення дії — одне й те саме	❌